

Corts d'Alfons el Magnànim

(València, 1417 – 1418)

.I.

Procés del braç reial

Edició a cura de
Josepa Cortés Escrivà

2023

*f*onts històriques valencianes

*Directors de la col·lecció
Antoni Furió i Enric Guinot*

SÈRIE
Acta Curiarum Regni Valentiae
2A.
en coedició amb
les Corts Valencianes

COMITÉ CIENTÍFIC

President

ANTONI FURIÓ (Universitat de València)
RAMON BALDAQUÍ (Universitat d'Alacant)
JUAN ANTONIO BARRIO (Universitat d'Alacant)
TERESA CANET APARISI (Universitat de València)
CARMEN CORONA MARZOL (†) (Universitat Jaume I)
VICENT GARCÍA EDO (Universitat Jaume I)
LLUÍS GUIA (Universitat de València)
MARÍA MAGDALENA MARTÍNEZ ALMIRA (Universitat d'Alacant)
JUAN FRANCISCO MESA (Universitat d'Alacant)
JAVIER PALAO GIL (Universitat de València)
CARLES RABASSA (Universitat Jaume I)

© Josepa Cortés Escrivà, 2023

© D'aquesta edició:
Corts Valencianes, 2023
Universitat de València, 2023
Disseny de la col·lecció: J.P.

Il·lustració de la coberta:
Lluís Mata (1593).

Emblema del braç reial a la Sala Nova del Palau de la Generalitat Valenciana.

Coordinació editorial:

Mònica Fernández Arizmendi (CV), Maite Simón (UV)
Correcció: Jordi Doménech Vicedo
Maquetació: Inmaculada Mesa

ISBN (obra completa):

(CV): 978-84-89684-68-3
(UV): 978-84-1118-266-9

ISBN (vol. I):

(CV): 978-84-89684-69-0
(UV): 978-84-1118-264-5

Dipòsit legal: V-3975-2023

Impressió: La Imprenta Comunicación Gráfica S.L.

*E*studi introductori

Els presents volums recullen les actes de les Corts valencianes de 1417-18, les primeres que celebrà Alfons el Magnànim al regne de València. L'infant Alfons havia esdevingut rei a la mort del seu pare, Ferran d'Antequera, el 2 d'abril de 1416, quan a penes tenia 19 anys.¹ I un any després, l'abril de 1417, convocà Corts a la Seu de València per jurar les lleis dels valencians, com era preceptiu a l'inici d'un nou regnat, i demanar subsidis per recuperar el patrimoni reial alienat pels seus avantpassats² i sostenir la seua casa. En contrapartida, els estaments esperaven aconseguir la reparació dels greuges soferts, molts d'ells abusos de poder dels oficials reials o dels mateixos monarques, i la promulgació de nous preceptes legislatius, nous furs. Les Corts, a força de pròrrogues, es perllongarien gairebé un any sencer, fins març de 1418.

El primer contacte d'Alfons amb el regne de València podria haver-se produït quan el seu pare, Ferran I, feu la seua entrada com a rei a la ciutat de València, uns mesos després de ser coronat a Saragossa el dia 11 de febrer de 1414. El consell municipal de València decidí fer una festa solemne per rebre el nou rei,³

* Aquest treball s'ha dut a terme en el marc del projecte *Rompiendo jerarquías. Movilidad social, dinamismo económico y desarrollo institucional en el Mediterráneo Occidental (siglos XIII-XVI)*, ref. CIPROM/2022/46, de la Generalitat Valenciana.

He d'agrair l'amabilitat i la generositat de tots els que d'alguna manera m'han ajudat en l'edició d'aquest llibre i, molt especialment, de Mateu Rodrigo Lizondo, col·lega i amic, que ha revisat i corregit la totalitat del text i que, amb les seues observacions i suggeriments, ha contribuït decisivament a millorar el resultat final.

¶¹ No se sap amb exactitud la data del seu naixement, que es pot circumscriure als mesos de novembre i desembre de 1396. Dins d'aquesta forquilla temporal, Ryder es decanta pel 18 de desembre. Alan RYDER, *Alfonso el Magnánimo, rey de Aragón, Nápoles y Sicilia 1396-1458*, València, Edicions Alfons el Magnànim / IVEI, 1992, p. 18. ¶² El recurs a vendre o alienar béns i drets del patrimoni reial per a disposar d'efectius diners va ser una pràctica habitual en les finances reials, com també els afanys per recuperar-los a costa de subvencions aprovades a les Corts. M. Teresa FERRER I MALLOL, «El patri-

moni reial i la recuperació dels senyorius jurisdiccionals en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV», *Anuario de Estudios Medievales*, 7 (1970/71), pp. 351-491. ¶³ Reunió del 14 de desembre de 1412. El document de l'acord municipal ha estat editat a M.ª Milagros CÁRCEL ORTÍ i Juan Vicente GARCÍA MARSILLA, *Documentos de la pintura valenciana medieval i moderna*, IV: Llibre de l'entrada del rei Ferran d'Antequera, València, PUV, 2013, p. 445. El registre editat per Cárcel i García Marsilla recull tota la documentació relativa a l'organització i les despeses que ocasionà la festa dedicada al rei Ferran.

i a més d'acordar els entremesos que integrarien el seguici, i subvencionar-la, establí l'ordre d'entrada dels membres de la família reial. En la reunió celebrada el dia 22 de març de 1413 s'acordà que es faria en dies successius: el rei primer, al dia següent la reina i el tercer dia ho faria el primogènit.⁴ El rei feu la seua triomfal entrada el dia 23 de desembre de 1414 i al primogènit li hagués correspost fer-ho el dia de Nadal. Malgrat la magnitud de la festa, que necessità quasi dos anys de preparació, que costà prop de 120.000 sous⁵ i involucrà un nombre extraordinari de menestrals i artistes, l'única descripció de la cerimònia és la de la crònica-dietari del canonge Miralles,⁶ on es fa referència, molt breument, a la festa de benvinguda i les celebracions iniciades el dia 23 de desembre de 1414:

en l'any de MCCCC XIII, a XXIII de desembre, entrà lo senyor don Ferando e senyora reyna, fills e filles, en la noble ciutat de València, hon li fon feta molt insigne e inestimable honor de molts entremeses e molt bels e soptils, e tots los hofficis de la ciutat, cascú fent ses maneres de festes, en la manera que pus belament e honorosa podie; e açò durant contínuament huit dies, e d'aquí avant durant e contínuament moltes maneres de festes e solaços, en honor del senyor rey e de sa noble companya.⁷

Si el relat del dietari és rigorós, és evident que l'ordre decidit per les autoritats municipals no es va respectar i aparentment tota la família reial feu la seua entrada el mateix dia. Ara bé, entre els fills a què al·ludeix l'autor de la notícia no hi devia estar l'hereu, ja que la seua presència en la comitiva reial hauria estat singularitzada pel cronista. Per altra banda, la correspondència entre Ferran d'Antequera i l'infant Alfons acredita que mentre el rei Ferran entrava a València, i tant durant les setmanes anteriors com en les següents, el seu fill Alfons continuava al regne d'Aragó ocupant-se d'afers de govern en representació del rei,⁸ i no seria

¶⁴ Acord publicat a CÁRCEL ORTÍ i GARCÍA MARSILLA, *Documents de la pintura...*, pp. 454-456. ¶⁵ CÁRCEL ORTÍ i GARCÍA MARSILLA, *Documents de la pintura...*, p. 11. ¶⁶ Els registres de cancelleria conserven una abundant correspondència entre Ferran I i la seua dona, la reina Elionor, i els seus fills, especialment amb el primogènit, l'infant Alfons. Però ni a la carta que Ferran d'Antequera envià a Alfons la vespra de l'entrada a València (22 de desembre de 1414) ni a la que li envià el dia de Nadal ordenant-li que en passar les festes anàs a València, es fa cap referència a la cerimònia. CARLOS LÓPEZ RODRÍGUEZ (ed.), *Epistolari de Ferran I d'Antequera amb els infants d'Aragó i la reina Elionor (1413-1416)*, València, PUV, Fonts Històriques Valencianes, 14, 2004, docs. núms. 525-526, p. 358. ¶⁷ Mateu RODRIGO LIZONDO (ed.), *Melcior Miralles: Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, València, PUV, 2011, p. 165. Cal advertir tanmateix

que l'autor del dietari no presencià la desfílada i el seu relat es basa en altres anals i memorials preexistents. *Op. cit.*, pp. 25-26. ¶⁸ Durant aquest període, el rei Ferran, des de València, ordena al seu fill, que es troba a Saragossa, que s'ocupe de certs assumptes relatius al regne d'Aragó. Finalment en una carta datada el 7 de febrer de 1415 Ferran l'exhorta a acudir davant seu i li dona instruccions per a la seua entrada a la ciutat de València, que s'havia de produir l'11 de febrer. Abans, entre el 8 i el 10 de febrer, l'infant havia de romandre primer a Morvedre i després al monestir de Sant Bernat de Rascanya, ja a les portes de la ciutat. LÓPEZ RODRÍGUEZ (ed.), *Epistolari de Ferran I d'Antequera...*, doc. núm. 547, p. 371. *Vide* també SANTIAGO GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Itinerario de don Fernando, regente de Castilla y rey de Aragón (1407-1416)*, Saragossa, Institución Fernando el Católico / CSIC, 2013, Fuentes históricas aragonesas, 68, pp. 199-201.

fins ben entrat el mes de febrer de 1415, exactament el dia 11, que Alfons compareixeria per primera vegada a la capital valenciana, i on seria rebut amb una festa organitzada en honor seu.⁹ Arribat a València l'infant rebé del rei l'encàrrec d'organitzar el viatge del seu germà l'infant Joan a Nàpols per tractar de casar-se amb la reina Joana, al mateix temps que s'havia d'ocupar de resoldre diversos assumptes de govern al regne de València.¹⁰ Poques setmanes després, el 12 de juny de 1415 l'infant es casà a la Seu de València amb Maria, filla del seu difunt oncle el rei Enric III de Castella i de Caterina de Lancaster, amb qui estava promès des d'abril de 1408.¹¹ Alfons, acabat de casar, es veié en l'obligació de substituir el seu pare en els seus deures com a rei, entre ells presidir les Corts que se celebraven a València. Encara que havien estat convocades el 29 de març de 1413, durant la celebració de Corts a Barcelona, van ser reiteradament ajornades fins que el rei pogué ser a València, cosa que no és produí fins al 22 de desembre del 1414.¹² Les Corts començaren en gener de 1415 i finalitzaren el 21 d'agost del mateix any.¹³ Des dels primers dies d'agost, per una greu malaltia que patí el rei Ferran,¹⁴ les Corts foren presidides per Alfons fins el dia 21, quan reaparegué el rei per clausurar-les. Aquest episodi va ser rememorat pels estaments a les Corts de 1417 en forma de greuge¹⁵ ja que els braços es consideraren maltractats pels fets ocorreguts el dit dia. L'infant Alfons, qui presidia la sessió del 20 d'agost de 1415, acabada la jornada, no prorrogà la cort per al dia següent i obligà els membres presents a romandre tota la nit al convent dels Predicadors, esperant, presumiblement, la compareixença del rei Ferran per a clausurar les Corts. Al greuge de les Corts de 1417 els estaments relataven els fets com un autèntic escarni: «contra forma no acostumada, vós, senyor,

¶ ⁹ Les despeses de les festes per l'entrada del primogènit a la ciutat de València l'onze de febrer foren registrades al final del quadern de les despeses de l'entrada del rei Ferran. CÀRCEL ORTÍ i GARCÍA MARSILLA, *Documents de la pintura...*, pp. 378-387. ¶ ¹⁰ Per aquestes raons Alfons recorregué la zona central del regne, entre altres les poblacions de Cullera, Oliva, Xàbia, Dénia, Bèlgida i Xàtiva. LÓPEZ RODRÍGUEZ (ed.), *Epistolari de Ferran I d'Antequera...*, docs. núms. 549 al 574. ¶ ¹¹ RYDER, *Alfonso el Magnánimo...*, p. 29. El rei Ferran, en una carta datada el 13 de juny, comunicà al seu fill Joan el casament d'Alfons: «a vostra consolació e plaer vos certificam que ir dimecres, que's comptaven XII del present e dejús escrit mes de juny, lo príncep de Girona, nostre molt car e molt amat primogènit e frare vostre, per gràcia de Déu, solemnitza e consumà son matrimoni en aquesta ciutat, on per rahó d'aquell fon celebrada gran e solemne festa, segons en semblants actes se pertany e és

acostumat». LÓPEZ RODRÍGUEZ (ed.), *Epistolari de Ferran I d'Antequera...*, doc. núm. 619, p. 423. ¶ ¹² GONZÁLEZ SÁNCHEZ, *Itinerario de don Fernando...*, pp. 42 i 198-216. ¶ ¹³ Aquestes Corts, moltes vegades citades com de 1413-1415, foren convocades en 1413 però no començaren fins gener de 1415 i acabarien a finals d'agost del mateix any. Manuel DANVILA Y COLLADO, *Estudios e investigaciones histórico-críticas acerca de las Cortes y Parlamentos del Antiguo Reino de Valencia*, Madrid, Establecimiento Tipográfico de Jaime Ratés, 1905, pp. 337-338. ¶ ¹⁴ El rei Ferran començà a estar malalt a mitjan juliol i el dia 5 d'agost tingué un còlic de ronyó tan greu que podríem qualificar de *miserere*: «e alguns altres [mals] qui's recresqueren, fóssem en fort punt, en tant que nos tingueren per bé una hora per mort». LÓPEZ RODRÍGUEZ (ed.), *Epistolari de Ferran I d'Antequera...*, doc. núm. 642, pp. 435-436. ¶ ¹⁵ Greuge XXV dels comuns. *Procés del braç reial*, pp. 170-171.

féyets continuació de la dita cort de ora en ora, faent star los de la dita cort de nit sens que no'ls permetrets partir-se de la dita cort, en tant que aquí stigueren tota la nit tro a l'endemà», i afirmaren que «la qual cosa [...] era més vexació e opressió que no tractament de cort». Un altre greuge¹⁶ posa en evidència que el veritable propòsit d'Alfons «segrestant» la cort era doblegar la voluntat de la ciutat de València i de les viles d'Oriola, Castelló i Alacant, que s'havien oposat a concedir una proferta de 20.000 florins, enfront de l'opinió favorable, en principi, de la resta de membres de la cort. L'infant, malgrat que les dites ciutat i viles constituïen la major part del braç reial, donà per aprovada la proferta el 21 d'agost. Al greuge de les Corts de 1417 els tres braços exigiren que fos anul·lada per tres raons: que els opositors a l'aprovació de la dita proferta eren la major part del braç reial; que en un «acte voluntari», com era la concessió del donatiu, calia la unanimitat dels presents —una part no podia obligar la resta—, i que, fins i tot, els braços que en un primer moment l'havien aprovada —el militar i l'eclesiàstic—, davant el fet que el rei no complia les seues condicions, l'havien revocada.

L'infant Alfons havia afaiçonat el seu caràcter amb l'educació rebuda i la participació des de ben jove, pràcticament des de la seua infantesa, en actes de govern i en afers diplomàtics.¹⁷ L'1 de febrer de 1408 assistí a les Corts de Guadalajara, convocades pel seu pare com a corregent de Castella per a demanar una subvenció per a la guerra contra el regne de Granada, i l'infant, que en aquell moment tenia poc més d'onze anys, contestà a la proposició de Catalina de Lancaster en nom de l'estament nobiliari, del qual formava part com a senyor de Lara.¹⁸ El seu esperit bel·licós es manifestà durant la nova campanya que el seu pare emprengué en 1410 contra Granada, quan volgué ser ensinistrat en el maneig de les armes per a poder participar-hi, cosa que finalment no va aconseguir per l'oposició materna. La victòria de Ferran a Antequera, que li valgué el sobrenom que el distingiria dins la dinastia Trastàmara, significà una treva en les campanyes contra Granada i la possibilitat de centrar-se en les seues aspiracions al tron de la Corona d'Aragó, que, com és ben sabut, foren satisfetes plenament en la decisió de Casp.¹⁹

Durant el curt regnat del seu pare, Alfons intervingué en molts afers de govern, acompanyant el rei Ferran, representant-lo en absència seua o substituint-lo per malaltia. Mentre Ferran tractava de capturar el comte d'Urgell declarat en

¶¹⁶ Greuge XXVI dels comuns. *Procés del braç reial*, p. 171. ¶¹⁷ Frederic UDINA I MARTORELL, «La preparació política del primogènit Alfons (després Alfons el Magnànim)», en Guido d'Agostino i Giulia Buffardi (eds.), *XVI Congresso Internazionale di Storia della Corona d'Aragona. La Corona d'Aragona ai tempi di Alfonso il Magnanimo. I modelli politico-istituzionali. La circolazione degli uomini, delle idee, delle merci. Gli influssi sulla*

società e sul costume, vol. 1, Nàpols, Paparo Edizioni, 2000, pp. 755-762. ¶¹⁸ Michel GARCÍA (ed.), *Crónica del rey Juan II de Castilla. Minoría y primeros años del reinado (1406-1420)*, Salamanca, Ediciones Universidad de Salamanca, 2017, vol. 1, p. 290. Juan TORRES FONTES, «Las Cortes castellanas en la menor edad de Juan II», *Anales de la Universidad de Murcia*, XX (1962) p. 56. ¶¹⁹ RYDER, *Alfonso el Magnánimo...*, pp. 30-31.

rebel·lió en maig de 1413 i que s'havia fet fort a Balaguer, Alfons assumí, durant els tres mesos que durà el setge, les responsabilitats reials, entre elles presidir les Corts que se celebraven a Barcelona. Alfons havia d'aconseguir dues coses essencials per a la victòria a Balaguer: l'activació de l'usatge *Princeps namque* per obtenir l'auxili de les forces de Catalunya i una quantitat considerable de diners per a subvenir els costos del combat: armes, soldats, queviures, materials, construccions, naus etc.²⁰ La correspondència entre el rei i l'infant mostra les dures negociacions que aquest mantingué amb els diputats del General que es negaven a posar a disposició del rei els diners que reclamava i a mobilitzar les forces catalanes, al·legant que no es donaven totalment les circumstàncies i que si ho feien seria molt favorable al rei però molt carregós per al principat.²¹ Finalment aconseguí una subvenció de 200.000 lliures i la publicació del *Princeps namque* el 20 d'octubre de 1413.²² La llicència per a dirigir-se a Balaguer la rebé Alfons el 26 d'octubre, però ja no hi arribà a temps. Quan conegué la notícia de la rendició de Jaume d'Urgell encara era a Barcelona fent els preparatius del viatge.²³

Alfons havia començat a intervenir en assumptes del regne de València en les darreres sessions de les Corts de 1415, participà també en l'entrevista amb Benet XIII a Perpinyà perquè renunciàs al papat i, a partir de gener de 1416, el govern de la Corona estigué pràcticament a les seues mans.

El Magnànim fou un rei lloat pels seus contemporanis, en especial als regnes italians,²⁴ i la seua posteritat, que està constituïda per un gran nombre d'estudis

¶²⁰ Alfons manifesta sovint al seu pare el desig de participar en el combat, i el rei Ferran, que al principi el dissuadeix, més tard l'encoratja a resoldre aviat els negocis que li ha encarregat a Barcelona i poder sumar-se al combat: «nós, ab l'ajuda de Déu, entenem en breu dar lo combat a aquesta ciutat [Balaguer], plau-nos, molt car primogènit, que us sforcets bé per tal que puxats venir al dit combat, e que comences a fer usar dels actes e exercicis de cavaller a què vós e tots los altres bons cavallers són strets e obligats» (14 d'octubre de 1413). LÓPEZ RODRÍGUEZ (ed.), *Epistolari de Ferran I d'Antequera...*, doc. 188, p. 170. El 19 d'octubre l'infant torna a insistir: «per moltes lletres he scrit e tramès a vostra gran senyoria supplicant que li plagués e fos de sa mercè donar a mi licència de enar al combat de Balaguer, com sia empresa e fet de gran honor a vostra gran senyoria e a tots los qui seran presents [...] com de lonch temps no s'espera veure tal fet de tanta honor, e tots los avisaments que yo poria haver de qualsevol persones en altres fets no'm porien tant aprofitar ni avisar com aquells que hauré de vostra excel-

lència, en qui après Déu, és tota ma sperança e consolació.» L'infant, per reforçar la demanda de la carta escrita a manament seu per l'escrivà reial i secretari seu Pere Companyó, afegeix unes línies autògrafes: «Señor, porque sepades la voluntad grande que yo he en el sobredito, escribo esto de mi mano, suplicando a vuestra señoría que sea de su merçed mandar a mí por letra con correo cuytado que vaya al combate, porque yo me puedo adreçar». LÓPEZ RODRÍGUEZ (ed.), *Epistolari de Ferran I d'Antequera...*, doc. 205, pp. 184-185. ¶²¹ LÓPEZ RODRÍGUEZ (ed.), *Epistolari de Ferran I d'Antequera...*, doc. 201, pp. 177-182. ¶²² *Ibidem*, doc. 206, p. 185. ¶²³ *Ibidem*, docs. 218, 220, 232, 233, pp. 192-193, 200. ¶²⁴ Alfons es rodejà d'historiadors a la cort de Nàpols que crearen una imatge del rei de guerrer victoriós, bon governant i amant de les lletres. Eulàlia DURAN GRAU, «La imatge del rei Alfons», en Guido d'Agostino i Giulia Buffardi (eds.), *XVI Congresso Internazionale di Storia della Corona d'Aragona. La Corona d'Aragona ai tempi di Alfonso il Magnanimo. I modelli politico-istituzionali. La circolazione degli uomini,*

sobre les seues empreses italianes, és exigua en treballs sobre els primers anys del seu regnat abans d'iniciar l'aventura napolitana. Segons Alan Ryder, l'escassa atenció al període del regnat del Magnànim en què va romandre —i encara de manera discontinua— en els regnes peninsulars, s'explica per una banda per la impopularitat del rei entre els seus súbdits, en especial entre aragonesos i catalans, aquells perquè li retreien la seua persistent absència i aquests, a més, per considerar-lo un intrús, percepció negativa que arranca des de la seua més estricta contemporaneïtat i ha perdurat amb el pas dels segles.²⁵

I. LES CORTS DE 1417-18

1. *El desenvolupament de les Corts*

Les primeres Corts celebrades per Alfons al regne de València foren convocades amb lletres closes expedides pel protonotari de la cancelleria des de les Barraques dels Reals, primera població valenciana entrant al regne des d'Aragó pel camí de Saragossa a la ciutat de València. A la carta,²⁶ enviada el 2 d'abril de 1417 i dirigida, com recull el procés del braç eclesiàstic, «als prelats e persones eclesiàstiques, barons, cavallers e gentils hòmens e universitats de les ciutats, viles e lochs acostumats convocar en Corts del dit regne», s'indicava la data d'inici prevista, el 27 del mateix mes d'abril, encara que no s'especificava el lloc de reunió. Però el dia previst, reunida una reduïda representació dels estaments a la Seu de València,

delle idee, delle merci. Gli influssi sulla società e sul costume, vol. II, Nàpols, Paparo edizioni, 2000, pp. 1401-1418. Melcior Miralles, prevere valencià al servei del rei al regne de Nàpols, a la seua crònica-dietari, recull, a continuació de la notícia de la mort de Ferran I, el jurament com a rei d'Alfons, el qualifica de victoriós i li atribueix actes memorables i de gran virtut: «En lo dit any de MCCCCXVI, a II de maig, fonch jurat per rey e senyor lo molt victuriós don Alfonso, fill e primogènit del dit rey en Ferrando, lo qual don Alfonso, rey d'Aragó, ha fet actes de molt gran virtut e de luable memòria». RODRIGO LIZONDO (ed.), *Melcior Miralles...*, p. 167. Aquest fragment el va escriure el canonge sotssacrista Miralles molts anys després, quan Alfons ja s'havia involucrat en molts i reputats fets d'armes i en notables actuacions polítiques, exactament en 1455, ja que aquesta part de la crònica és l'única expressament data- da. RODRIGO LIZONDO (ed.), *Melcior Miralles...*

p. 42. ¶²⁵ La conferència pronunciada per Àngel Canellas l'any 1958 en la commemoració del cinquè centenari de la mort del Magnànim començava, de forma eloqüent, amb la següent frase: «Es difícil cantar desde Aragón glorias de don Alfonso el Magnánimo», per, a continuació, lamentar les conseqüències que tingué sobre el regne d'Aragó l'allunyament del rei dels regnes peninsulars. Àngel CANELLAS, «Alfonso el Magnánimo y Aragón», *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo con motivo del quinto centenario de su muerte*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1960, p. 45. ¶²⁶ En realitat s'envien tantes cartes com institucions o persones hi tenien dret d'assistència. Els processos que ara publiquem transcriuen únicament la carta rebuda pel cap de cada estament: el procés reial, la carta lliurada a la ciutat de València i l'acte de recepció i lectura en una reunió del Consell municipal, i el procés eclesiàstic, la carta rebuda per Hug de Llupià, bisbe de València.

lloc habitual de celebració, el rei no comparegué. Sí que ho feu, en canvi, el doctor en lleis Jofre d'Ortignes, regent de la Cancelleria Reial, en representació del monarca, que excusà l'absència del rei i convocà per iniciar les sessions un altre dia. Les successives pròrrogues per la reiterada incompareixença del rei,²⁷ fetes alternativament pel mateix Ortignes o per Joan de Funes, vicecanceller reial, no permeteren que l'obertura es produís sinó moltes setmanes després, en concret el dia 26 de juny.²⁸ La vespra es feu a la ciutat una crida pública en nom del rei mantant que «tots los apellats a la dita cort sien lo dit dia de dissapte, abans de dinar, en la Seu de la dita ciutat». El rei es dirigí per primera vegada als representants del regne de València amb un discurs en castellà, breu i formulari. Molt diferent, per exemple, dels discursos de Pere el Cerimoniós, autèntiques composicions literàries, hàbilment estructurats per exacerbar els sentiments patriòtics dels seus súbdits, i plens d'erudició, amb cites de la Bíblia i de textos clàssics.²⁹ Alfons, a la seua proposició, es limità a recordar com sent encara infant ja havia jurat els furs i havia estat reconegut pels valencians com a primogènit i hereu.³⁰

¶²⁷ Invariablement, els estaments protestaren «que per aquella [prorrogació] no sia fet algun prejudi als dits furs, privilegis, libertats e bons usos e bones costums del dit regne, ne al dret dels dits staments ne algú de aquells, ans aquell e aquells los romanga salvu e il·lès e que no·ls sia tret a ús ni a conseqüència en l'esdevenidor», i al·legaren que la dita pròrroga era «contra furs, privilegis, libertats e bons usos e costums del dit regne». *Procés del braç reial*, p. 64. ¶²⁸ Segons Matheu y Sanz, el protocol de celebració de Corts establia que les pròrrogues no podien dilatar-se més de 40 dies, sense especificar des de quan regia aquesta norma. *Tratado de la celebración de cortes generales del reino de Valencia* (1677), pp. 26-27. A les Corts de 1428 es va promulgar un fur, dins la rúbrica *De la cort*, on es regulen les pròrrogues de les Corts: «Volents nós haver graciosament e benigna ab los que d'ací avant seran convocats a les Corts que seran celebrades als regnícoles e habitants del dit regne de València, de voluntat e consentiment de la cort statuhim e ordenam que los que seran appellats a Corts, o algú d'ells, no sien ni puxen ésser reputats contumaces sinó que sien sperats tres vegades de gràcia, les quals se facen de quatre en quatre dies, axí que duren dotze dies. E més, ordenam que les prorogacions fahedores del terme avant al qual les Corts primerament seran assignades o convocades no puxen passar o prorogar-se ultra temps de quaranta dies. E, si lo contrari serà feyt, que passats los quaranta dies

sia haüda la cort e los convocats a aquella per licenciats e licenciada». Raquel MADRID SOUTO, *Corts d'Alfons el Magnànim (València / Morvedre, 1428)* (en premsa.) És plausible que en 1428 se sancionés el que era una pràctica comuna. Tanmateix, davant de l'ajornament de 60 dies de les Corts de 1417, els estaments no plantejaren la nul·litat de la convocatòria. ¶²⁹ Ricard ALBERT i Joan GASSIOT, *Parlaments a les Corts Catalanes*, Barcelona, Editorial Barcino, 1928, pp. 10-12; Josepa CORTÉS ESCRIVÀ, «El discurso de la corona», en Regina Pinilla Pérez de Tudela (ed.), *Las Cortes forales valencianas: poder y representación*, València, Corts Valencianes, 1994, pp. 115-116; José Antonio ALABAU CALLE i Raquel MADRID SOUTO, «Que Déus ne serà servit e vosaltres e tots nostres sotsmeses ne serets ben regits e governats. Las proposiciones reales a las cortes valencianas durante el reinado de Alfonso el Magnánimo», *Saitabi*, 64-65 (2014), pp. 101-113. La forma tradicional dels discursos reials era la de sermó i habitualment es pronunciava des de la trona o des de l'altar, cosa que investia el rei i les seues paraules d'una aura sagrada i es presentava davant del seu poble com a polític i com a guia espiritual alhora. Suzanne F. CAWSEY, *Reialesa i propaganda. L'eloqüència reial i la Corona d'Aragó, c. 1200-1450*, València, PUV, 2008, p. 174. Aquesta escenografia desapareix amb les proposicions reials dels Trastàmara. ¶³⁰ Durant els primers mesos de la celebració de les Corts de 1415 Alfons es trobava fora de la capital i el 19

El desenvolupament de la cort seguí un estricte protocol que s'havia mantingut pràcticament immutable al llarg de l'edat mitjana, excepte per certes llicències que en alguns moments els monarques es prengueren. Encara que la tradició establia que la resposta a la proposició reial en nom dels tres braços requeria en el braç eclesiàstic, en les Corts de 1417 ho feu, de manera també molt concisa i protocol·lària, el germà del rei, l'infant Joan, en aquell moment successor d'Alfons.³¹ El braç reial protestà perquè la ciutat de Lliria no havia estat convocada a Corts, afirmant la seua condició de vila reial i ignorant el fet que en dates molt recents havia estat donada a l'*adelantat* major de Castella Diego Gómez de Sandoval. Aquesta donació, tanmateix, serà reputada com a nul·la en la resposta escrita del braç reial a la nova proposició que el rei adreçarà a la cort més endavant, i finalment serà revocada i els síndics de Lliria admesos a les Corts.³²

El primer dia de juliol,³³ a instància de Guillem Saera, doctor en lleis, síndic de la ciutat de València i diputat del General, el rei procedí a jurar els tres privilegis preceptius que li foren presentats «bul·lats en lur pròpia forma», és a dir els diplomes originals en pergamí amb el segell reial de plom, que foren exhibits i llegits en veu alta pel protonotari Pere Ram i que procedien de l'Arxiu del Consell de la ciutat de València.³⁴ En primer lloc, el privilegi sobre la «moneda real de València», atorgat per Jaume I el 1266; a continuació, el privilegi sobre «la unitat de les terres de la Corona d'Aragó», concedit per Jaume II el 1319; i, finalment, el de Pere el Cerimoniós sobre la «prohibició de separar certes ciutats i viles valencianes de la corona reial», promulgat el 1336. En quart lloc, ultra el jurament específic dels tres privilegis, el rei confirmà els furs de València, antics i nous, els

de març el rei Ferran el convocà amb urgència a València per jurar els furs i rebre el jurament de fidelitat dels valencians, cosa que es degué produir abans del 24 del dit mes, dia que se celebrava el Diumenge de Rams: «Per ço com los valencians, als quals, segons sabets, celebren a present Corts, per nostra ordinació volen prestar a vós la feeltat, segons són tenguts, ans de la dominica *Ramis palmarum*». LÓPEZ RODRÍGUEZ (ed.), *Epistolari de Ferran I d'Antequera...*, doc. núm. 574, p. 387. ¶³¹ En una nota marginal del procés reial, probablement escrita per algun erudit del segle XVI, davant d'aquesta irregularitat s'adverteix: «Nota así una cosa: que a la proposició feta per lo rey no respon la Església primer, axí com és lo orde de Corts, mas respon per tots lo infant don Johan, jermà del rey. Y crech yo que per esta rahó fonch fet axí, ço hés, perquè era jermà del rey y lo qual se speraba ésser successor en lo regne après del rey, com o fonch. Y aquesta resposta fonc feta de paraula».

Procés del braç reial, p. 85. ¶³² En realitat els síndics de Lliria havien estat presents en moltes de les jornades de les Corts, però, sistemàticament, al procés del protonotari no havia estat registrada la seua assistència. Sí es deixà constància de la seua participació en les Corts als processos del braç reial i al del braç eclesiàstic. *Vide* sessió del 13 de juliol de 1417 del *Procés del braç reial*. ¶³³ Prèviament al jurament els braços presentaren una cèdula que el rei no volgué admetre fins que hagués prestat el jurament dels furs. ¶³⁴ La ciutat de València, com a cap del regne, era la receptora, custòdia i garant dels privilegis atorgats per la corona a la ciutat i també a tot el regne. Al seu arxiu es conserven encara els documents originals en pergamí produïts a la Cancelleria Reial de Barcelona, malauradament, però, sense els segells o butlles reials, que han desaparegut, com es pot comprovar a la descripció dels dits documents al catàleg de manuscrits, inventariats amb els nús. 4, 5 i 6.

privilegis i llibertats, així com els bons usos i costums concedits pels seus avantpassats, citant-los expressament com establia la pràctica de celebració de Corts, als ciutadans, prohoms i habitants de la ciutat i regne de València. D'aquest jurament, el protonotari confeccionà un document en pública forma,³⁵ que es copià en el procés a continuació dels tres privilegis dels seus avantpassats que obligatòriament el nou rei havia de confirmar.

El jurament reial provocà un perllongat i vehement debat entre el braç militar, recolzat pel braç eclesiàstic, i el de les ciutats i viles reials a propòsit del privilegi de 1336, en què Pere el Cerimoniós es comprometia a no alienar ni separar de la corona cap dels llocs, viles o ciutats del patrimoni reial,³⁶ i, especialment, sobre el fet que el jurament reial sols implicava els furs de València i ignorava els furs d'Aragó que havien estat implantats per nobles i cavallers d'origen aragonès als seus senyories i havien estat recollits a les respectives cartes de població. En les Corts de 1261, Jaume I ja havia reconegut els furs de València com a llei pròpia de tot el regne, intentant acabar amb la diversitat de legislacions producte del sistema de repoblació. Tanmateix, aquesta dualitat es mantindrà i provocarà constants conflictes que es manifestaran de manera reiterada durant les successives celebracions de Corts. Per superar el problema i estendre els furs de València a tot el regne, a les Corts de 1329, el rei Alfons el Liberal creà l'anomenada «jurisdicció alfonsina», amb la concessió de certs privilegis o compensacions als senyories que abandonassen els furs d'Aragó i acceptassen els de València. La mesura, si bé atenuarà el problema, no evitarà que ara i adés l'antagonisme entre les dues legislacions aflore una vegada i altra.

A les Corts, el debat s'amplià amb la intervenció d'un bon nombre de titulars de senyories nobiliàries que emeteren protestes particulars pel jurament exclusiu per part del rei dels furs de València i la seua manca de compromís en acatar i defensar els furs d'Aragó sota els quals ells es regien. Els nobles afirmaven que aquesta parcialitat era un «greuge» per als seus territoris on «sia tots temps usat e són de fur d'Aragó» i que per tant no consentien «en la confirmació e jurament que vós, senyor, entenets e volets fer e que hajats fet de furs, privilegis, usos, costums e stils de la governació e altres del regne de València, ni en furs feyts e fahedors», i exigien «que en aquells [els seus territoris] sien servats e sàuls tots furs e privilegis d'Aragó». L'objecció va ser secundada per l'infant Joan, germà del rei Alfons, qui havia rebut

¶ ³⁵ I que també es conserva a l'Arxiu Municipal de València, inventariat al catàleg amb el núm. 7. ¶ ³⁶ Es tracta del privilegi titulat als cartularis dels privilegis, coneguts com *Liber privilegiorum*, «Quod certa castra, ville ac loca regni non possint separari a corona regia». Josepa CORTÉS ESCRIVÀ, *Liber privilegiorum civitatis et regni Valencia. Edició crítica i estudi*

codicològic, València, Universitat de València, 1987, tesi doctoral inèdita, vol. IV, doc. 426, pp. 958-963. El jurament pel rei del dit privilegi i la defensa del braç reial del seu compliment posava en entredit les alienacions de possessions del patrimoni reial, algunes en dates molt recents, a favor de membres dels braços militar i eclesiàstic.

en feu el gener d'aquell mateix any de 1417 la vila de Xèrica amb les aldees de Viver, Caudiel, Novaliches, el Toro, Pina i Barraques; per Alfons, duc de Gandia, com a titular de la baronia d'Arenós, situada a l'Alt Millars i que comprenia els castells d'Arenós i la Pobla d'Arenós;³⁷ per Frederic de Luna,³⁸ senyor de Paterna, Benaguasil i la Pobla de Vallbona; per Pere Lladró, vescomte de Vilanova, com a senyor de Xelva;³⁹ per Pere Eiximèn d'Urrea, senyor de la tinença d'Alcalatén;⁴⁰ per Ot de Montcada,⁴¹ senyor de la baronia de Xiva; pel cavaller Joan de Vallterra⁴² pels llocs de Castellmontant, Montanejos i Aranyol; per Pere Sabata,⁴³ senyor d'Argeleta; i pel cavaller Joan Roís de Moros, senyor d'Altura. El protest de Frederic de Luna, com a senyor de la ciutat de Sogorb, manifestà una nova prevenció, ja que en aquella ciutat «sien solament servats furs de València vells, fets per lo alt rey en Jacme, de bona memòria, e en altres furs no és stat consentit per senyors de la dita ciutat», en conseqüència no admetia la confirmació d'altres que no fossen els furs vells i exigia que el rei s'hi manifestàs expressament.

El braç reial, amb la ciutat de València al capdavant, assumint la seua condició de garant dels furs i privilegis de la ciutat i del regne, s'oposà decididament

¶³⁷ Adquirida per herència de la seua mare Violant d'Arenós. Jaume CASTILLO SAINZ, *Alfons el Vell, duc reial de Gandia*, Gandia, CEIC Alfons el Vell / Ajuntament de Gandia, 2012, p. 48. ¶³⁸ Frederic de Luna, net il·legítim de Martí l'Humà i un dels aspirants a la corona en morir sense descendència el seu avi, va arribar a ser titular d'un extens patrimoni senyorial que s'estenia per la corona d'Aragó i el regne de Castella, i que al regne de València comprenia a més de la ciutat de Sogorb, i els llocs de Paterna, Benaguasil i la Pobla de Vallbona, la Vall d'Almonesir, Eslida, la Vall d'Uixó, Castro, Lliria i Xèrica. ¶³⁹ El títol de vescomte de Vilanova i Xelva va ser concedit a Pere Lladró en 1390 per Joan I per l'ajuda rebuda en la guerra contra la invasió del Rosselló i l'Empordà per les tropes dels Armagnac. Carlos LÓPEZ RODRÍGUEZ, *Nobleza y poder político en el reino de Valencia*, València, PUV, 2005, p. 71. El senyoriu de Xelva l'havia adquirit uns anys abans, el 1386, per compra a Huguet de Bordils, juntament amb Sinarques i Toixa. Pere M. ORTS I BOSCH i Armand DE FLUVIÀ I ESCORSA, «Lladró», *Gran Enciclopèdia Catalana*, en línia: <<https://www.enciclopedia.cat/ecgec-0037477.xml>>. ¶⁴⁰ Els Urrea, família nobiliària d'origen aragonès, eren titulars del castell i alqueries de l'Alcalatén des de la conquesta per Jaume I en 1233. Carlos LÓPEZ RODRÍGUEZ,

«Los Urrea y la revuelta de l'Alcalatén de diciembre de 1440», *Saitabi*, 45 (1995), p. 260.

¶⁴¹ Ot de Montcada, fill del baró d'Aitona, adquirí el 1391, en pública subhasta, la baronia de Xiva. Manuel PASTOR I MADALENA, *El cartulari de Xestalgar: memòria escrita d'un senyoriu valencià*, Barcelona, Fundació Noguera, 2004, p. 267; en el moment de la celebració d'aquestes Corts, la baronia de Xiva estava segrestada, des de 1415, per intervenció reial a causa de l'impagament de les pensions de censals a un bon nombre de creditors. Juan Vicente GARCÍA MARSILLA, «La intervención del poder real en los señoríos valencianos. El secuestro de Xiva y Castellnou (1415-1425)» en *El poder real en la Corona de Aragón. XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, 2, Saragossa, 1994, pp. 207-218.

¶⁴² El castell de Montant, i les seues alqueries, va ser adquirit pels Vallterra en 1377. Juan CORBALÁN DE CELIS Y DURÁN, «Los Vallterra en el Alto Palancia. Datos para su estudio», *Boletín del Instituto de Cultura del Alto Palancia*, 6 (1997), pp. 73-78. ¶⁴³ Home de paratge, va formar part del Consell de la ciutat de València durant els darrers anys del segle XIV i les dues primeres dècades del segle XV, com a conseller, jurat, justícia i obrer de murs i valls. Rafael NARBONA VIZCAÍNO i Sandra BERNABEU BORJA, *Prohoms i cavallers de València. El Consell (1306-1516)*, València, PUV, 2021, pp. 876-877.

a la pretensió dels braços militar i eclesiàstic d'incloure al jurament reial els furs d'Aragó. L'estament reial recordà a la cort, i al rei, que quan Jaume I establí els furs de València com a única llei del regne ho feu amb el consentiment de tots tres estaments, i que aquests, des d'aleshores, havien jurat servir-los en les successives Corts, i que, fins i tot, els seus senyorius havien rebut alguns beneficis i privilegis, en referència a la jurisdicció alfonsina, en abandonar els furs d'Aragó i sotmetre's als de València. El debat finalitzà momentàniament quan el rei dictà una provisió salvant els drets de cadascun dels braços.

El mateix 1 de juliol, el rei designà el convent de Predicadors de València com a lloc de reunió de les successives sessions i proposà que, per a una millor resolució dels afers de la cort, fos elegit un nombre reduït de tractadors que, amb els nomenats pel rei, tractassen els negocis de la dita cort. La proposta de limitar el nombre d'assistents a les Corts i confiar la resolució dels afers a petites comissions va ser rebutjada pels braços per anar contra la pràctica i ordre observat en les Corts anteriors i el rei hagué de retirar-la afirmant que l'havia fet «a intenció de bé e no per ennovar res», i que «som contents sia servada la pràctica anticada».

Traslladada la cort al convent de Predicadors, el rei pronuncià un nou discurs, una segona proposició, aquesta vegada en català i, encara que també molt formulària, hi inclogué les aspiracions dels estaments: la reparació dels greuges ocasionats pel mateix monarca o pels seus predecessors i pels oficials reials, i explicà els seus motius per convocar-los:

com en nostre novell regiment hajam trobat que totes les rendes del dit regne quasi són alienades en tant que nós bonament no podem provehir a sostenir nostre reyal stat ni altres coses fer a què som tenguts per nostra real dignitat, en les quals va molt a nostra honor e al bé e profit de nostres regnes e terres, per què us pregam que per quitar e reembre nostre patrimoni reyal e per sostenir nostre stat e de nostra casa, nos façats tal ajuda, que, migançant aquella, puxam, a llahor e glòria de nostre senyor Déu, honor nostra e proffit de vosaltres, nostre reyal stat sostenir e a nostres sotmeses justícia ministrar e aquells en pau conservar, segons se pertany.⁴⁴

La contestació a la nova proposició reial la feu, ara seguint la tradició, el membre de major rellevància del braç eclesiàstic, el bisbe de València Hug de Llupià, el qual, mostrant la seua bona disposició a satisfer les pretensions reials, pronuncià un discurs que tenia com a tema *Iustitia regis, pax populorum*.⁴⁵ I el rei

¶⁴⁴ *Procés del braç reial*, sessió del 5 de juliol de 1417, pp. 129-130. ¶⁴⁵ El tema procedeix del tractat *De duodecim abusivibus saeculi tractatus*, en concret del novè abús «Rex iniquus», «el rei injust», tema molt popular a l'Edat Mitjana, que es difongué en principi a través de la *Collectio canonum Hibernensis*. L'anònim au-

tor del tractat, un irlandès del segle VII, pren com a fonts la Bíblia, els Evangelis i textos patristics. Siegmund HELLMANN (ed.), *Pseudo-Cyprianus. De XII abusivibus saeculi*, Leipzig, J. C. Hinrichs. Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, vol. 34, 1909, p. 53.

respongué, seguint amb l'argument introduït pel bisbe Llupià, amb una reflexió sobre la justícia reial i l'obediència dels seus vassalls, «car per justícia e obediència se regien los regnes», en una disertació plena de referències a la *Sagrada escriptura*.⁴⁶

Durant el mes de juliol, els braços elegiren per una banda els dotze examinadors dels greuges, quatre per cada estament, i s'acordà crear una comissió integrada per dotze tractadors, quatre per cada braç,⁴⁷ que s'encarregà, juntament amb els diputats del General, d'avaluar les despeses que ocasionaren la investigació del successor a la corona i la reparació dels abusos perpetrats pel governador de València Arnau Guillem de Bellera durant l'interregne, i determinar-ne les compensacions pecuniàries. Qüestió que planejarà durant tota la celebració d'aquestes Corts, en especial als debats i a l'exposició dels greuges.

I, davant la insistència reial, acordaren concedir-li una subvenció de 3.000 florins, a compte del donatiu, per atendre les despeses urgents de la seua casa,⁴⁸ amb la condició que els greuges fets durant la cort «fossen reduïts de fet a justícia» i que els «fets fischals cessasen durant la present cort». Després d'una negociació entre la comissió integrada pels representants dels estaments i del consell reial, s'arribà a l'acord d'esmenar els greuges ocasionats durant la cort i cessar els fets fiscals únicament durant el mes d'agost.

2. Els greuges

Els darrers dies de juliol els estaments, reunits a la sala capitular del monestir de Santo Domingo, presentaren per escrit al monarca els greuges, acte que exigia un alt grau de solemnitat, amb el rei presidint des del siti reial i els tres braços ordenats al seu davant: el braç eclesiàstic a la dreta, el braç militar a l'esquerra i el braç reial enfront.⁴⁹ Els greuges havien estat registrats en sis quaderns: els comuns a tots els braços, els que afectaven els estaments eclesiàstic i militar, els conjunts dels

¶⁴⁶ El braç reial i el braç militar presentaren la seua contestació a la nova proposició per escrit, però a cap dels processos es va transcriure el seu contingut. Tampoc es va copiar la resposta del rei als braços, encara que al procés del braç eclesiàstic s'hi sintetitza el seu fons. ¶⁴⁷ El 9 de juliol s'augmentà a sis per cada braç. ¶⁴⁸ El procés del braç eclesiàstic recull amb major detall el debat entre els tres estaments per acordar la quantitat del donatiu. El braç eclesiàstic proposà la suma de 3.000 florins, però després del debat amb el braç reial la rebaixaren a 2.000. Comunicat l'acord al braç militar, aquest considerà que «atinent la necessitat del senyor rey» la seua intenció era concedir-li 3.000 florins, quantitat que fou finalment aprovada per consens. ¶⁴⁹ A més, els

membres de cada braç seien de manera jeràrquica, en un ordre preestablert i admès des de temps immemorial. En aquestes Corts, la vila de Castelló de la Plana protestà perquè el seu síndic havia estat posposat al de la vila d'Oriola. La protesta es presentà en forma de greuge particular de la vila de Castelló: «ara ajats fet seure lo missatger de la vila de Oriola après la vila de Algezira preposant aquell al dit missatger de la vila de Castelló en les dites coses, e açò és mudar lo dit orde e costum antiga, en gran lesió e menyspreu de la dita vila de Castelló, la qual, totstemp, fonch primera segons orde de les dites Corts com en orde dels privilegis de no alienar les viles reials». Un perjuí que es perpetrava des de les Corts del rei Ferran. *Procés del braç reial*, pp. 245-246.

braços reial i eclesiàstic, i, de manera individual, els del braç reial, els del braç eclesiàstic i els del braç militar, a més dels que de manera particular presentaren ciutats, viles i llocs reials, o, també, alguns titulars de senyories eclesiàstics o nobiliaris.⁵⁰ L'examen per part de cadascun dels estaments dels greuges exposats per la resta de braços propicià la presentació de protestes a la totalitat, o a greuges singulars, pels eventuals perjudicis que la seua admissió els pogués ocasionar.⁵¹

Per acord del rei i dels braços es procedí a la creació de la comissió d'apuntadors que havien d'examinar-los i donar-hi reparació. La presentació de la nòmina designada per part del rei, que estava constituïda majoritàriament per membres del Consell reial,⁵² provocà la protesta unànime de la cort per la inclusió en ella del batlle general Joan Mercader. Els braços al·legaren que Mercader era el causant de molts dels greuges exposats i demanaren que no formàs part de la comissió i, a més, que fos remogut del seu càrrec. Cap de les dues exigències no va ser atesa pel monarca, que mantingué Mercader al cap de la batllia general i com a membre de la comissió d'examinadors dels greuges, convertint així en jutge un dels «ofensors».

Mentre que el braç de l'Església⁵³ i el reial⁵⁴ acordaren ràpidament els noms dels seus examinadors, els de l'estament militar s'embarcaren en una discussió interna sobre la nòmina a proposar.⁵⁵ Disputa que presagiava les constants desavinences que protagonitzà el braç militar al llarg de la cort.

2.1 Greuges comuns dels tres braços

La presentació de greuges pretenia aconseguir la reparació d'excessos i vexacions comesos per oficials reials, tant pels que exercien en aquell moment com pels titulars de regnats anteriors. També molts anaven dirigits directament a actuacions reials: contra el nomenament de certs funcionaris o provisió de certs càrrecs contra disposicions dels furs, protestes per qüestions de preeminència, venda de

¶⁵⁰ Els quaderns o memorials de greuges van ser transcrits als processos, excepte el presentat conjuntament pel braç eclesiàstic i reial, que cap dels dos braços l'inclogué. Com ja s'ha dit, el procés del protonotari no recollí cap dels quaderns de greuges. ¶⁵¹ El braç militar presentà una cèdula en què perseverava en la seua defensa dels furs d'Aragó, tot afirmant que «no consent en capítols alguns que's donen per lo braç eclesiàstich ni per les ciutats e viles reials, en universal ni en singular, tant com sia o puxen ésser prejudicials al dit braç militar e singulars de aquell, ne tant com puxen fer prejuhí als lochs qui són de fur d'Aragó e pobladors de aquells». *Procés del braç eclesiàstic*, p. 535. ¶⁵² Incloïa l'arquebisbe de Tarragona Pere de Sagarriga, el governador de Catalunya Guerau Alemany

de Cervelló, Joan de Luna, Joan d'Íxer, Joan Ferrandis d'Heredia, Berenguer de Bardaxí, el vicecanceller Joan de Funes, el tresorer reial Ramon Fiveller, el jurista Domingo Mascó, el batlle general del regne de València Joan Mercader, el jurista Pere Basset i l'escrivà de ració Gabriel Navarro. ¶⁵³ Els examinadors eclesiàstics foren el bisbe de València Hug de Llupià, el mestre de Montesa Romeu de Corbera, el preposít de la Seu Ramon de Centelles i fra Antoni de Tolosana, claver de Montesa. ¶⁵⁴ El braç reial presentà com a examinadors quatre juristes: Guillem Saera, Joan Ferrando, Joan Palma i Francesc Feliu. ¶⁵⁵ El braç militar nomenà com a examinadors, finalment, els nobles Francesc de Vilanova i Eiximèn Pérez de Calataiud i els cavallers Joan de Vallterra i Jaume d'Artés.

càrrecs i, especialment, per alienacions o donacions del patrimoni reial a membres de l'estament militar i eclesiàstic.

Els primer greuge, presentat de manera conjunta pels tres braços, denunciava el fet que tant Alfons com el seu pare, en la seua intitució, havien anteposat el títol de rei de Sicília al de rei de València, cosa que estava en contradicció amb el privilegi de Jaume II atorgat a Tarragona el 14 de desembre de 1319. Exigien que, en la intitució reial, immediatament després del títol de rei d'Aragó constàs el de rei de València. El rei no acceptà el greuge argumentant que ell s'intitulava amb el mateix ordre que ho feien els seus avantpassats des de Jaume II, i de fet així ho continuà fent al llarg del seu regnat.⁵⁶

En conjunt els greuges comuns denunciaven, majoritàriament, actuacions abusives dels oficials reials, notablement del batlle general, que permetia o denegava arbitràriament el comerç de certes mercaderies, cobrava impostos sense tenir-ne dret, s'immiscia en causes pertanyents als justícies civils o criminals de les ciutats, viles o llocs reials i permetia als moros la lliure mobilitat pel regne i comerciar fora de les seues fronteres;⁵⁷ o del governador general o dels seus subalterns per les ingerències en judicis ordinaris fora de la seua jurisdicció; o dels funcionaris o càrrecs de l'administració, als qui imputaven corrupteles o mala praxi, com per exemple dels escrivans de la cort de la governació o del justícia que cobraven als particulars per serveis inclosos ja en el sou de funcionaris. Els greuges fan referència també a regiments anteriors, com els perpetrats pel rei Ferran, en especial certs nomenaments improcedents, com el d'Antic Almogàver com a alcaid del castell d'Oriola, que no era natural, ni habitant, ni hereter al regne de València, condicions indispensables per a ocupar el càrrec, o el del castellà Francisco Martínez de Angulo com a cònsol de la mar, ofici que, per disposició del rei Martí, no podia ser ocupat per estrangers. La repressió exercida per part d'oficials reials contra els valencians que protestaren quan Ferran retirà, en nom dels seus regnes, l'obediència al papa Benet XIII, és també presentada com un greuge pels tres braços.

Cal destacar, finalment, dues peticions incloses entre els greuges comuns: per una banda, l'exigència que els registres dels processos de Corts valencianes fets pel protonotari es custodiassen a l'Arxiu del Real de València —no a l'Arxiu Reial de Barcelona, com era preceptiu— i la creació del càrrec de mestre racional privatiu del regne de València. Ambdues foren refusades pel monarca argumentant que convenia que els processos fossin a Barcelona: «car l'original cové que sia en

¶ ⁵⁶ En efecte, Jaume II, durant el seu domini sobre l'illa de Sicília, anteposà el títol de rei de Sicília —i també el de rei de Mallorca— al de rei de València, i així ho feren també els seus descendents. ¶ ⁵⁷ Al greuge s'afirma que les mercaderies dels moros són franques en terres de moros, mentre que els cristians veuen

gravades les seues amb impostos; a més, aquells difonen secrets del regne, i per tal raó demanen que, «segons ley divinal e humanal, no degan ésser sostenguts en vostra senyoria sinó perquè aquells cultiven les terres e no per mercadejar, specialment en terra de moros». *Procés del braç reial*, p. 182.

la cort del dit senyor, qui, per per moltes causes, occorrens contínuament, ho ha a fer regonèxer, e que lo offici del prothonotari [és] qui deu tenir los dits processos», i respecte a crear un mestre racional del regne de València el monarca recolzà la seua negativa puntualitzant que «mestre racional és offici de casa del senyor rey e no del regne o principat». Tanmateix, a les Corts següents, les de 1419, el rei claudicà davant un quantió donatiu, i s'aprovaren ambdues pretensions que implicaren la creació d'un nou oficial reial i la gestació de l'Arxiu del Regne de València.⁵⁸

2.2 Greuges del braç reial

L'actuació del braç reial a les Corts tenia com a objectiu principal preservar la integritat del patrimoni reial i vigilar l'aplicació general dels furs de València.⁵⁹ Per aquesta raó, molts dels greuges presentats per les ciutats i viles reials denunciaven les alienacions de béns o drets reials, fets contra disposicions de furs o privilegis, i que en ocasions es remunten al rei Pere el Cerimoniós. Una bona part dels greuges argüïts pel braç reial reproveixen els actes arbitraris, il·legals o despòtics de certs oficials reials en l'exercici de les seues atribucions, en especial el batlle general, càrrec ocupat en aquell moment per Joan Mercader, contra el qual dirigiran quasi una quarta part dels seus greuges. Les acusacions contra Mercader incloïen, entre altres, l'apropiació de certes penes pecuniàries imposades pels justícies locals; l'obstrucció a cobrar impositions als legítims titulars (carnatge, gabella, morabatí, peita, etc.) o, per contra, l'exigència de certes contribucions als exempts (cena, coronació, peatge, almodinatge, delme, quint del delme, ajudes de guerra, etc.); la ingerència en el funcionament dels consells municipals i les corts dels justícies municipals, fins i tot elegint ell mateix els membres del consell municipal, com va fer a Xàtiva.

¶⁵⁸ Aquest acord de 1419 va ser vivament criticat, unes dècades més tard, per Pere Miquel Carbonell, arxiver reial, que manifestà la seua contrarietat per una mesura que havia trencat la unitat de l'arxiu reial: «Per quant sens bona causa, sinó ab passions e favors mundanes, han fets archius en perjudici de aquest real archiu situat per los sereníssims reys d'Aragó en la present ciutat de Barcelona com a principal e més insigne ciutat de les altres, e hon los dits reys han cregut tenir e pus guardats los registres e scriptures reals faents per llurs grans senyories, pobles e terres, e per ço hi faeren fer armaris, uns per Aragó e València, altres per Catalunya, e altres per Mallorques, e altres per Sardenya e altres illes e terres, tots en gran ordre», i es declarà en rebel·lia davant l'ordre de fer còpies de certs documents destinats als nous arxius territorials: «Yo, Pere Michael

Carbonell, archiver del rey nostre senyor e notari públich de Barcelona, *una et insolidum cum Francisco Carbonello, filio, connotario et co-archivario meo*, ab bon perdó dels legidors, no delliber perdre molt temps en scriure e fer memorials per dits regnes e terres dismembrades d'aquest reial archiu. E axí *super eis, non servato ordine, brevi me expediam* e majorment que son mal pagat de la quitació que'm pertany per dit offici de archiver e de scribà de manament». Publicat per Rafael CONDE Y DELGADO DE MOLINA, «Una discutible decisió arxivística del segle XV», *Lligall. Revista catalana d'Arxivística*, 8 (1994), p. 17. ¶⁵⁹ Al greuge XVII, el braç es manifesta contra l'ús del fur d'Aragó en certes parts del regne: «per diverses e molts furs e privilegis tot lo regne de València deja ésser sots una ley e hun fur, ço és, fur de València, [...] com a ley universal». *Procés del braç reial*, p. 199.

L'altre oficial reial objecte de recusació serà el governador general del regne, i els seus lloctinents, per no servir personalment l'ofici ni residir al seu territori, cosa especialment greu en les zones frontereres; subrogar el seu ofici; exercir funcions incompatibles amb el càrrec; o fer pagar impostos als exempts. Finalment, els greuges del braç reial aniran dirigits contra l'antic —i ja difunt— governador general Arnau Guillem de Bellera, el qual, en temps de l'interregne, entrà amb les seues hosts a Castelló terroritzant la població, que fugí en massa, i s'apoderà de béns per valor de 6.000 florins, i atacà Morella i les seues aldees, on capturà un botí avaluat en 94.000 florins.

Per altra banda, el braç reial intentarà, sense aconseguir-ho, per via de greuge, fer desaparèixer la moreria de l'interior de la ciutat o, en tot cas, cloure-la dins una muralla amb un únic portal i sense cap finestra que aguaitàs als carrers cristians, i prohibir la tafureria.⁶⁰

2.3 Greuges del braç eclesiàstic

Els greuges al·legats per l'estament de l'Església estaven motivats per les exigències als seus vassalls, per part d'oficials reials, contra diversos privilegis que els concedien l'exempció de demandes com nou regiment, coronació, matrimonis reials, host i cavalcada, etc.; per l'apropiació per part dels oficials reials de drets i rendes eclesiàstics; per l'ocupació de la jurisdicció de l'orde de Montesa per part del batlle general o el lloctinent de governador; per les vexacions que cometien altres oficials reials com el lloctinent de governador amb els vassalls de Montesa o els seus oficials; o pels conflictes originats per la concurrència de jurisdiccions en un mateix territori, per l'exercici antagònic de les jurisdiccions reials i senyoriales, com passava a la vila d'Onda, cosa que provocarà un bon nombre de greuges contra el justícia reial de la vila.⁶¹

2.4 Greuges del braç militar

La bèstia negra del braç militar, com també ho era per als braços reial i eclesiàstic, fou el batlle general Joan Mercader, que pertorbava les possessions dels

¶⁶⁰ El rei acceptarà únicament la prohibició de la tafureria i l'estendrà a tota la ciutat i al regne, tant entre els moros com entre els cristians.

¶⁶¹ En la carta pobla atorgada per Jaume I a la vila d'Onda en 1248 es ratifiquen les donacions rebudes i les franqueses com a vila reial, el monarca es reté els monopolis de camisseria, forns, molins, banys, mercat, tintoreria i obradors, i imposa un justícia i un batlle com a agents seus. L'any 1280 s'efectuà un intercanvi: la vila d'Onda passà a l'orde de Sant Joan de l'Hospi-

tal, encara que el rei es retingué el mer imperi, i Amposta passà a ser vila reial, amb la qual cosa Onda es trobà amb una jurisdicció civil regida per un justícia de l'orde i un justícia nomenat pel rei per a les causes del mer imperi. Aquesta situació es mantingué amb l'orde de Montesa, excepte en els petits intervals durant els quals la vila passà al patrimoni reial. Enric GUINOT RODRÍGUEZ, «Un precedent en la recuperació del patrimoni reial al País Valencià: la jurisdicció d'Onda, 1393», *Saitabi*, 36 (1986), pp. 145-146.

membres de l'estament: impedia a la reina Iolant exercir els seus drets sobre l'Albufera i altres indrets del regne que li pertanyien i no respectava les franqueses dels vassalls de la reina. I la mateixa queixa o semblants expressaran altres membres de la noblesa com el duc de Gandia, Jofre de Tous, Ramon Boil, Pere d'Artés o Lluís de Castellví. El conflicte per la coexistència dels furs d'Aragó i els de València es manifestarà als greuges de l'estament militar, notablement en enfrontaments amb els oficials de la ciutat de València, com el que denunciava el senyor de Manises Felip Boil. El senyor de Manises s'havia acollit a la jurisdicció alfonsina en renunciar al fur d'Aragó i en compensació se li havia atorgat el mer i mixt imperi, l'exercici del qual era contradit per la ciutat de València, per la qual raó, si no era garantit el seu dret, amenaçava amb posar-se de nou sota el regiment del fur d'Aragó. Però també els greuges en ocasions es remunten a regnats anteriors, com el que adduïa Vidal de Vilanova, que havia comprat la Foia de Bunyol a Jaume d'Urgell i abans de prendre'n possessió el rei Ferran donà sentència de rebel·lia contra aquell i incautà els seus béns.

3. *El donatiu*

L'elecció dels tractadors que havien d'estimar el volum del donatiu final suscità també diverses controvèrsies. En un primer moment, s'acordà que el nombre de components fos de divuit, però la comissió acabà estant constituïda per trenta-sis, dotze per cada braç. Mentre que els braços eclesiàstic i reial nomenaren els seus representants ràpidament, la designació dels delegats de l'estament militar tornà a desvetllar les desavinences entre els seus membres, que s'alineaven en dues faccions discrepants, no únicament per la nòmina dels seus representants, sinó també en la manera d'elegir-los: una facció es declarà partidària de deixar-ho en mans d'una petita comissió, com ja s'havia fet en les Corts del rei Ferran celebrades a València en 1415, mentre que l'altra pretenia que es fes per veus, és a dir, que participassen en la votació tots els integrants de l'estament militar.⁶² Ambdues faccions coincidiren, però, a acceptar com a tractadors l'infant Joan, germà del monarca, i Alfons, duc de Gandia, els membres més preeminents del braç, i convingueren que cada una de les dues «opinions» n'elegís cinc i així completar el nombre de dotze. En lliurar les propostes, una de les parts, l'encapçalada per Berenguer de Vilaragut, presentà una cèdula amb el nom de cinc tractadors, però l'altra designà tots els deu tractadors que faltaven, sense respectar el dret de l'altre bàndol a proposar-ne també cinc. El conflicte fou resolt pel rei acceptant la proposta dels 12 tractadors presentada per la facció del duc de Gandia.⁶³

¶ ⁶² *Procés del braç reial*, sessió del 9 d'octubre de 1417, pp. 329-331. ¶ ⁶³ *Procés del braç reial*,

sessió del 9 d'octubre de 1417, p. 333; i sessió del 16 d'octubre de 1417, pp. 340-343.

*Í*ndex d'aquest volum

.I. PROCÉS DEL BRAÇ REIAL

<i>Estudi introductori</i>	7
I. LES CORTS DE 1417-18	12
1. El desenvolupament de les Corts	12
2. Els greuges	18
2.1 Greuges comuns dels tres braços	19
2.2 Greuges del braç reial	21
2.3 Greuges del braç eclesiàstic	22
2.4 Greuges del braç militar	22
3. El donatiu	23
4. La cloenda de les Corts i la creació de la Generalitat	25
5. La promulgació dels furs	29
6. Les despeses de la celebració de les Corts	30
II. L'EDICIÓ DE LES CORTS DE 1417-1418	39
1. La recerca dels manuscrits	39
1.1 Catàleg dels manuscrits	43
1.2 Taula de correspondència dels manuscrits	46
Criteris de transcripció i d'edició	49
Sigles i abreviatures	52
Bibliografia	53

PROCÉS DEL BRAÇ REIAL	59
1. CONVOCATÒRIA	61
1.1 CONVOCATÒRIA DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA	62
1.2 PRIMERA REUNIÓ DELS BRAÇOS A LA SEU DE VALÈNCIA	62
1.3 CONVOCATÒRIA PÚBLICA GENERAL	84
2. SESSIÓ D'OBERTURA	84
2.1 PROPOSICIÓ REIAL	84
2.2 RESPOSTES DELS BRAÇOS A LA PROPOSICIÓ REIAL	85
2.3 JURAMENT DELS FURS I DELS PRIVILEGIS	93
2.4 PROTESTS DELS BRAÇOS	108
2.4.1 Protest del braç reial	108
2.4.2 Protest del braç militar	108
2.4.3 Contestació del braç reial al braç militar	110
2.4.4 Ratificació del braç militar en el seu protest	110
2.4.5 Ratificació del braç reial en el seu protest contra el braç militar	111
2.4.6 Protest de la vila de Xèrica i la seua tinença	112
2.4.7 Protest de la baronia d'Arenós	113
2.4.8 Protest dels llocs de Paterna, Benaguasil i la Pobla i de la ciutat de Sogorb	113
2.4.9 Protest de la vila de Xelva	114
2.4.10 Protest de la tinença d'Alcalatén	114
2.4.11 Protest de la baronia de Xiva	114
2.4.12 Protest dels llocs de Castellmontant, Montanejos i Aranyol	115
2.4.13 Protest del lloc d'Argeleta	115
2.4.14 Protest de Joan Roís de Moros, senyor d'Altura	116
2.4.15 Protest del braç reial	116
2.4.16 Protest del braç eclesiàstic	117
2.4.17 Protest del braç reial	118
2.4.18 Protest de la ciutat de València	119
2.5 DISSENTIMENTS DELS BRAÇOS I RESPOSTA REIAL	120
2.6 TRASLLAT DE LA CORT AL MONESTIR DE PREDICADORS	124
3. SESSIONS I DEBATS	127
3.1 NOVA PROPOSICIÓ REIAL	127
3.2 RESPOSTES DELS BRAÇOS A LA PROPOSICIÓ REIAL	130
3.3 ELECCIÓ D'EXAMINADORS DELS GREUGES	134
3.4 ELECCIÓ DE TRACTADORS DEL BRAÇ REIAL	142

3.5	GREUGES COMUNS DELS TRES BRAÇOS	156
3.6	GREUGES DEL BRAÇ REIAL	190
3.7	GREUGES PARTICULARS DE LES CIUTATS I VILES REIALS	244
3.8	PROTESTS DELS BRAÇOS	249
3.9	PROTESTS PARTICULARS DE LES CIUTATS I VILES REIALS	251
3.10	SUBVENCIÓ AL REI	261
3.11	ELECCIÓ D'APUNTADORS DELS GREUGES	264
3.12	ELECCIÓ DE TRACTADORS DELS BRAÇOS ECLESIASTIC I REIAL	281
3.13	GREUGES PARTICULARS DE LES CIUTATS I VILES REIALS	305
3.14	ELECCIÓ DE TRACTADORS DEL BRAÇ MILITAR	321
3.15	SOL·LICITUD PER PART DEL REI DE NOVA SUBVENCIÓ	334
3.16	RESPOSTES DEL REI ALS GREUGES COMUNS	351
3.17	RESPOSTES DEL REI ALS GREUGES DEL BRAÇ REIAL	356
3.18	RESPOSTES DEL REI ALS GREUGES PARTICULARS DE LES CIUTATS I VILES REIALS	363
3.19	NOVA SUBVENCIÓ AL REI	383
3.20	GREUGES PARTICULARS DE LES CIUTATS I VILES REIALS	391
3.21	DEBAT SOBRE EL DONATIU	414
4.	CLAUSURA DE LES CORTS	443

*f*onts històriques valencianes
87A.

SÈRIE

Acta Curiarum Regni Valentiae

2A.

CORTS VALENCIANES

VNIVERSITAT VALÈNCIA